

Ladik Katalin

A neoavantgárd 1960-as években induló alkotói a kifejezésmódok közti hierarchia felszámolására, a határok eltörlésére törekedtek, amely a kialakult művészeti intézményrendszert is provokálta. A többműfajú művészek közül aligha akad olyan, akinek a recepciója a különböző fókuszú tudományos diskurzusokban arányosan alakult volna. A színház mellett vers- és prózaírással, vizuális és fónikus költéssel, akcióművészettel, továbbá hangjátékok, kísérleti zeneművek, mail art alkotások és kollázsok létrehozásával is foglalkozó Ladik Katalin ráadásul határon túli magyar nőként, a kommunista diktatúra idején indult el az egyéni integritás megteremtésének útján.

Szerzői tevékenysége az *Új Symposion* folyóiratnál bontakozott ki az 1960-as évek Jugoszláviájában, később a kollektivista szellemiségű és a kollaborációk iránt elkötelezett Bosch+Bosch művészcsoporthoz tagjaként tett szert ismertségre úttörő happeningjeivel és performanszaival, az Újvidéki Színház társulatában pedig színészként dolgozott, egészen az ország 1992-es széteséséig, amikor is Budapestre költözött, azóta pedig a horvát Hvar szigeten is élt. A művész pályája az ambivalenciák feszültségterében alakult – ez tetten érhető egyfelől a versbéli énpozíciók meghatározatlansága és a performatív műfajokban megvalósult testi feltárulkozás kettőségében, a versnyelvét uraló folklórelemek és az experimentális törekvések dialógusában, valamint a mozgástér korlátoltságát váltó nemzetközi ismertségben.

Ladik Katalin kezdettől épít a társadalmi nemekkel kapcsolatos sztereotípiák provokációjára. Akciói és fónikus költeményei gyakran reflektálnak a női test instrumentalizálhatóságára, és építenek együttműködésekre – egészen korán alkotótársaivá vált például Szentjóbó Tamás, Erdély Miklós és Csernik Attila. Objektív lírai túlsúlyú költői életműve a versbeszéd bipoláris jellegével kapcsolatos előfeltevéseket vonja kérdőre. Szövegei gyakran érzelemmentesen szituálnak felkavaró verstörténéseket, építenek a hibapoétikára, az abszurd képzettársításokra, és szenvtelenül regisztrálnak olykor erotikus, perverz vagy akár erőszakos helyzeteket is.

Szürreális szabad asszociációkkal dolgozik már első, *Ballada az ezüstműbicikliről* [1969] című verseskötetétől, amely esetén az írott költészet korlátaira rámutató eszköztár részei a hangutánzó szavak, a szódekonstrukciók, a halandzsanyelv, az ejtésbéli elnyújtásra utaló betűfelsokszorozások, az agrammatikus szerkezetek és a nyelvkeverésen alapuló szövegrészek. Mindemellett költészete újra meg újra felidézi a népdalok, népmesék, mondókák beszédmódját, és ezzel együtt a rurális világ régies szókincsét, valamint tárgyi kultúráját.

Megfigyelhető ugyanakkor a költői életműben egy szelídülési, letisztulási folyamat, amely a koherensebb képvilágú kötetekig vezet, mint amilyen a *Mesék a hétfejű varrógépről* [1978] és a *Fűketrec* [2004], amelyek a népmesei motívumkincset és nyelvi fordulatokat már a narratívaépítésnek nagyobb teret engedve aktualizálják. A *víz emlékezete* [2016] az élet alapjául szolgáló vegyület állapotváltozására utaló ciklustagolás és a kapcsolódó motívumháló kidolgozottsága miatt egy a korábbiaknál higgadtabb, kevésbé felkavaró, ám sodró erejű, koherens verseskötet. A Géczi Jánossal közös négykezesre, a fotókkal kísért *Löszre* [2019] pedig a művészeti kollaborációk egy újabb szép példájaként érdemes utalni.

Ladik Katalin közel fél évszázada az *Alföld* folyóirat szerzője, az 1973/11-es számban jelent meg első nálunk publikált verse, az *Ama bizonyos torony Konstancinápolyban*, amelynek a nyitányában a tájírásra jellemző madártávlatból hirtelen az én közvetlen testi bevonódására helyeződik át a hangsúly: „Hosszú fehér út, jószagú kecskék a napsütésben, / Langyos nyelvük nyaldossa testemet.” Hogy miképp alakult azóta ez a feszültségekkel övezett, a test és a szöveg medialitását előtérbe helyező pálya, arról töredékesen az *Élhetek az arcodon* [2007] című életrajzi regény is számot ad, melynek – egy 2020/9-es *Alföld*ben közölt regényrészlet tanúsága szerint – egyfajta folytatása is készül már. Legutóbb, a 2022/5-ös számban pedig két verset publikált, amelyekben a szavak és grammatikai szerkezetek roncsolásában rejlő kifejezőerővel kísérletezett. Az Alföld-díjjal a folyóiratban megjelent írásaiért mondunk hálát Ladik Katalinnak, és elismerjük az egyedülállóan sokrétű interdiszciplináris életművét, amely fontos inspirációt jelent az újabb generációk számára is.

ÁFRA JÁNOS

Mezei Gábor

Mezei Gábor bő másfél évtizede rendszeres szerzője folyóiratunknak. Kivételes munkatársunk ő, akinek megérdemelten egyre nagyobb figyelemben részesülő szépirodalmi alkotásaira, korszerű teoretikus alapozottságú, szövegközeli elemzésekre épülő tanulmányaira és lényeglátó, biztos ízlésű könyvismertetéseire, műbírálataira időről időre számíthatunk. Noha a vele készült interjúkban rendre elveti annak lehetőségét, hogy saját verseinek legyen szakavatott olvasója, nem lehet nem észrevenni azt a szisztematikusságot, átgondoltságot, amellyel életművét építi; eltéveszthetetlenek azok a kapcsolódási pontok, amelyek a különböző műfajú munkáit összekötik. Tíz esztendeje mutatta be az *Alföld*ben Hans Ulrich Gumbrecht *A jelenlét előállítása* című könyvét, vagyis éppen akkor, amikor a német-amerikai sztárszerző *In 1926. Living at the Edge of Time* című terjedelmes opuszának magyarításán dolgozott. Szakszövegek fordításán túl szépirodalmi művek áttünetésére is gyakorta vállalkozik: egyebek mellett kortárs magyar versek olvashatóak tőle angolul, mások mellett attól a Kemény Istvántól, akinek 2006-os verseskötete volt Alföld-béli debütálásának tárgya. A műfordítás ugyanakkor nem csupán praxisként kedves tevékenysége: 2016-ban napvilágot látott monográfiájában Szabó Lőrinc „örök barátait” vette górcső alá olyan módon, hogy kiemelt figyelemben részesítette az eredeti és az áttünetett szövegek materiális megalkotottságát – a szemantikai ekvivalenciák és eltérések pusztá vizslatása helyett olyan mikroelemzések születtek így, amelyek az írásjelhasználat, a tipográfia, a versritmus és a művek egyéb érzéki aspektusaira való összpontosítás révén nem csupán a magyar költő fordítói tevékenységéről voltak képesek újat mondani, de az eredeti alkotások értelmezéstörténetéhez is érdemben tudtak hozzájárulni. Az írás anyagosságának, a vers nem hangoztatható mozzanatainak komolyan vétele, a szóközök, sorvégek, a versszakok közötti üres helyek, vagyis összefoglalóan megnevezve a grafikus felület olvasása, vagy újabban az olyan biopoétikai keretkészítés fogalmaknak, mint a testtechnika, a fájdalom, a légzés termékeny használatbevétele Mezei Gábor esetében egy

olyan összehasonlító irodalomtörténész műhelyében valósul meg, akinek éppúgy van eredeti mondanivalója Shakespeare, Coleridge és Pound alkotásairól, mint ahogy a magyar későmodernség olyan sokat elemzett klasszikusairól, mint a már említett Szabó Lőrinc mellett József Attila, Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes vagy épp Mészöly Miklós. Mindez persze nem másból következik, mint abból, hogy díjazottunk literátori képzettsége és a nyelvi alkotások (melyek, ahogy ő figyelmeztet rá, nem csupán nyelvi összetevőkből állnak) olvasása, fordítása, létrehozása terén mutatott tehetsége ritkán tapasztalható egyensúlyban van: míg versei meggondolkodtatóak, de nem bölcselkedőek, intellektuálisan gazdagok, de nem programosak, addig értékező munkái úgy szakszerűek és eredetiek, hogy beláttató erejükhez nem csekély mértékben a legapróbb részletek fölött sem átsikló, a nyelv művészhez illő figyelem, elkötelezettség és érzékenység is hozzájárul.

FODOR PÉTER

Ureczky Eszter

Tudósi életutakról, beteljesült vagy épp eltékozolt lehetőségekről beszélgetve rendszeresen fölbukkan az a kérdés, hogy vajon egy sikeres szakmai pályakezdetésnek, illetve pályafutásnak mi a megbízhatóbb fundamentuma: a tehetség, akár elementáris tehetség, vagy a szorgalom, a kemény, alázatos munka? Természetesen: egyik sem nélkülözhető. Ugyanakkor a személyes meggyőződés szerint a munka és elhivatottság a fundamentum, a tehetség ebből a táptalajból szökkenhet csak szárba. Úgy gondolom, Ureczky Eszter eddigi pályája kiváló példája egy ideális szakmai Bildungnak. Az irodalmi és kulturális gondolkodás iránti érzéke hamar nyilvánvalóan megmutatkozott, s ez tanulási kedvvel, rengeteg jól befektetett energiával, figyelemmel, időnként szükségszerű fegyelemmel is társult. Ám ne gondoljuk, hogy ez könnyű út volna, még akkor sem, ha irodalommal foglalkozni nagyon jó, s Ureczky Eszter szenvedéllyel foglalkozik vele. De szerkesztői, munkatársi, baráti kapcsolatunk miatt jól látom s értem mögötte a lemondásokat, bizonytalanságokat, útkereséseket, botlásokat is. Ez a pálya sosem kikövezett, nyílegyenes, kiálló kövektől mentes út, de a titok valahol a kitartásban, elkötelezettségben, odaadásban, folyamatos önreflexióban van.

Ureczky Eszter magyar–angol szakon végzett, s bár érdeklődése egyre inkább az angolszász irodalom- és kultúratudományok irányába mozdult el, nagy kedvvel és elmélyültséggel olvasta és recenziálta a kortárs magyar próza különböző darabjait is az Alföld Stúdió kritikai műhelyében, illetőleg a *Műút* folyóirat kritikai felületein. Lapunkban elsősorban a kortárs angol-amerikai próza recenzenseként szerepelt, s alaposan és izgalmasan kontextualizált, a poétikai szempontokra folyamatosan figyelő, a művek kulturális-társadalmi jelentéseire is nyitott kritikákat írt például Chuck Palahniuk, Kazuo Ishiguro vagy Sarah Perry műveiről. Szakmai alázatát az is jelzi, hogy már elismert irodalmárként lapunk online felületén is számíthattunk rá, s vált idővel az *Alföld online* egyik legfontosabb szerzőjévé. Ritka az, ha valaki egyetemi oktatóként,

az akadémiai publikációs és előmeneteli kényszerek között meg tudja őrizni elszántságát az irodalom- és filmkritikai műfajok, interjúk írást is, s nyitott marad a különböző nyomtatott és internetes felületek felkéréseire.

Doktori tanulmányait az angol irodalomtudományi alprogramban végezte, s megvédett doktori értekezésének magyar nyelvű átdolgozása idén könyv formában is megjelent *Kultúra és kontamináció. A járvány metaforái és biopolitikája kortárs regényekben* címmel. Ureczky Esztert már jóval a világot sújtó legújabb pandémia előtt is foglalkoztatta a járványok kulturális és társadalmi kontextusa, s biopolitikai, illetve kultúrorvostani érdeklődése az idők folyamán csak erősödött, s vált elsődleges kutatási irányává. Mondhatjuk úgy, hogy a kultúrorvostan fogadatlanná, majd egyre inkább fogadott prókátorává vált, hiszen a Debreceni Egyetem Brit Kultúra Tanszékén, illetve a Magatartástudományi Intézetben folytatott oktatói munkájában érvényesíti e diszciplína szempontrendszerét, illetve a közösségi médiában is erőteljes tudomány-népszerűsítő tevékenységet végez.

Elmondhatjuk, hogy a rendelkezésére álló fórumokon oktatóként, kritikusként, fordítóként, előadóként Ureczky Eszter nagyon fontos közvetítő munkát teljesít, egyfelől az angolszász kulturális gondolkodás elkötelezett tolmácsolója a magyar nyelvű közeg felé, másfelől az irodalom- és az orvostudomány között is igyekszik párbeszédfelületeket nyitni. Pedagógiai képességeiről és odaadásáról számos tanítványa, szakdolgozója, sikeres OTDK-mentoráltja tanúskodhat. A fiatal tudós széleskörű tevékenységéből lapunk is profitál, s bizonyosan profitálni fog a jövőben is. Mindezek miatt örömmel és megbecsüléssel üdvözöljük őt az Alföld-díjasok sorában.

LAPIS JÓZSEF

